

Олександр РАДКЕВИЧ

доктор педагогічних наук, старший дослідник, провідний науковий співробітник Інституту професійної освіти Національної академії педагогічних наук України
м. Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-2648-5726>

УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЮ ВЛАСНІСТЮ ЯК ІННОВАЦІЄЮ

Анотація. У статті висвітлено питання управління інтелектуальною власністю і проблеми, що виникають за умови неналежного її використання та оформлення відповідних прав. Метою статті є розкриття проблеми управління інтелектуальною власністю фахівців як інновацією. У ході дослідження розкрито види інтелектуальної власності (патенти, товарні знаки, промислові зразки, комерційна таємниця, авторське право), які є суспільним благом та характеризуються «невиключеністю» (неможливість відмовити кінцевим споживачам у використанні) та «невичерпністю» (благо, споживання якого одним користувачем не зменшує цінність його використання іншим). Висвітлено зміни в керівних принципах збирання та інтерпретації інноваційних даних. З'ясовано, що витрати на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи в деяких країнах з високим рівнем економіки здійснюються повільно або взагалі відсутні, а посилення протекціонізму впливає на розвиток наукомістких галузей. Проаналізовано загальні підходи до оформлення патентів, що потребує найбільшої кваліфікації та торкається значної кількості економічних і фінансових знань. Розкрито особливості *товарних знаків* як нетехнологічної форми інновацій та показників інноваційності продукції й маркетингової активності. Охарактеризовано *промислові зразки*, що є результатом творчої діяльності людини в галузі художнього конструювання та моделювання й відповідають положенням новизни, а також можуть бути конкретно ідентифіковані. Висвітлено характерні ознаки *комерційної таємниці*, яка є секретною інформацією в цілому чи в певній формі та сукупності її складових і, водночас, засобом захисту від недобросовісної конкуренції. Окреслено основні положення *авторського права*, які не поширюються на технологічні рішення, а лише на вираз ідеї, зокрема на зовнішню форму вираження об'єкта. Окреслено перспективи подальших пошуків щодо впливу інновацій на наукові дослідження і науково-методичні розробки в Україні та світі, розкриття гендерної спрямованості в науці.

Ключові слова: інтелектуальна власність, інновація, патенти, товарні знаки, промисловий зразок, комерційна таємниця, авторські та суміжні права.

Вступ. Управління інтелектуальною власністю є актуальною компетентністю фахівців усіх галузей економіки, у тому числі й педагогічних працівників закладів освіти. Водночас через правовий нігілізм та їхню недостатню освіченість у питанні управління інтелектуальною власністю виникають проблеми з неналежним використанням та оформленням на неї відповідних прав. Наразі накопичено значний досвід формування системи управління інтелектуальною власністю як в Україні, так і за кордоном. У зв'язку з цим необхідною є гармонізація законодавства у цій сфері, що сприятиме забезпеченню конкурентних переваг інтелектуальної власності на ринку інновацій. Зауважимо, що наявні методологічні підходи переважно спрямовані на вдосконалення правового забезпечення процесів регулювання розвитку сфери інтелектуальної власності, однак вони не враховують широкого спектру специфічних економічних детермінантів, недооцінювання значущості яких призводить до зниження економічного ефекту від використання інтелектуальної власності в Україні. Ці обставини зумовлюють важливість подальшого концептуально-теоретичного переосмислення та вдосконалення методології управління інтелектуальною власністю фахівців відповідно до запитів сьогодення.

Звернемось до гносеологічних аспектів захисту інтелектуальної власності. Найдавнішим юридичним документом, що містить принцип презумпції авторства є Бернська конвенція 1886 р., яка запровадила цей принцип як загальнообов'язкову правову норму [20]. Із прийняттям конвенції у світову юридичну практику ввійшло правило, що, за відсутності доказів зворотного, автором вважалася особа, чиє ім'я або псевдонім були вказані на обкладинці книги або на звороті полотна. Викладене свідчить про надзвичайну актуальність проблеми щодо різних шляхів збереження авторства на художній твір, наукову

працю чи витвір образотворчого мистецтва. Це свідчить про фундаментальну потребу фахівців у офіційному визнанні за ними прав інтелектуальної власності.

Формування системи інтелектуальної власності характеризується ключовими етапами її становлення. Насамперед, це патентна система, яка сформувалася в Європі у період між епохою Відродження та наприкінці XVIII століття. Перший закон про патенти як виключне право, що надається винахіднику, датується 1474 р. у Венеціанській республіці та забезпечує захист до десяти років. Найбільш актуальним у цьому питанні є прецедент, що стався в Англії у 1623 – 1624 рр., коли Парламент прийняв Статут про монополії [6], що обмежив королівські повноваження щодо створення монопольних прав патентами. У наступні два століття цей документ став взірцем для британських колоній та інших країн світу.

Подальшим поштовхом до розвитку системи інтелектуальної власності став едикт Людовика XV від 1762 р. у Франції. Його ключовою особливістю було те, що він убезпечував (давав право власності на винахід) винахідників упродовж 15 років за допомогою патентів. Більшість інших європейських країн установили цей тип правил лише в XVIII – або навіть у XIX столітті, зокрема Австрія (1794), Нідерланди (1817), Португалія (1837) [8] та інші.

Щодо авторського права, то законодавча база також була спрямована спочатку на обмеження свавілля виконавчої влади. Так, Конституцією Франції 1787 р. закріплювалися за Конгресом повноваження щодо «сприяння прогресу науки та корисних мистецтв, забезпечуючи на обмежений час авторам і винахідникам виключне право на їхні відповідні праці й відкриття». Окрім того, законодавством Франції, починаючи з 1793 р., було встановлено, що після смерті автора його твір охоронятиметься п'ять років [4].

Правова база інтелектуальної власності розвивалася в різних аспектах, про що свідчать Паризька конвенція 1883 р. [23] та Бернська конвенція 1886 р. [2], які були присвячені промисловій, літературній та художній власності,

відповідно. Зауважимо, що в Японії прийняття законодавчої бази стосовно інтелектуальної власності, особливо «Закону про патентну монополію», розпочалось у 1885 р. у так званий період Мейдзі [4]. Таким чином, причини, що характеризують узаконення прав інтелектуальної власності не є новими. Вони є частиною соціальної дискусії про ідеї, які існують вже кілька століть і набувають особливого значення у питаннях капіталізації інтелектуального доробку авторів, заснованого на знаннях. Нині, з розвитком цифрових технологій, інтелектуальна власність фахівців відіграє ключову роль, особливо як економічний показник їхньої успішності та поширення інформації, зокрема в технологічному вимірі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему управління інтелектуальною власністю досліджували вітчизняні й зарубіжні вчені. Зокрема визначення об'єктів патентного права було предметом вивчення І. Якубівського [31], а цілісне розкриття проблеми патентного законодавства висвітлювали – Л. Тарасенко [29], О. Соколова [28], що слугувало запровадженню унітарного патентного захисту на основі напрацювань у країнах Європейського Союзу (ЄС) тощо. Розкриттю доктринальної і правозастосовної практики в країнах ЄС щодо захисту прав на товарні знаки в Інтернеті присвячена робота Г. Андрощука [14]. Окремі аспекти інформаційної підтримки захисту товарного знаку як інтелектуального капіталу висвітлив Ю. Воробей [16] тощо. Проблему правової охорони промислових зразків відповідно до законодавства України обґрунтував Р. Еннан [18], водночас аспекти встановлення відповідності промислового зразка критеріям охороноздатності розкрили О. Дорошенко та Л. Работягова [17] тощо.

До проблеми комерційної таємниці звертався А. Купін [22], висвітлюючи її правове регулювання в законодавстві України, а механізм правової охорони інновацій в режимі комерційної таємниці й промислової власності розкрито Л. Руденко [27]. Питання визнання, захисту та відповідальності були результатом наукового пошуку Н. Карпенко [19]. Актуальним для нашого дослідження є висвітлення О. Костівом особливостей добровільно-колективного

управління майновими авторськими та (або) суміжними правами з урахуванням нормативно-правового регулювання та практики його впровадження [21], гносеологічне та аксіологічне розуміння правової культури педагогічних працівників закладів професійної освіти розкрив О. Радкевич [26], міждисциплінарний підхід до економіко-правової соціалізації фахівців [1], моніторинг професійної підготовки як напрям інноваційної діяльності в системі професійної освіти дослідила О. Агеєва [13]. Це дає змогу констатувати, що питання управління інтелектуальною власністю як інновацією розкрито фрагментарно та потребує додаткового вивчення.

Формулювання цілей статті. Мета статті – на основі результатів аналізу теорії і практики розкрити проблеми управління інтелектуальною власністю фахівців як інновацією.

Методи дослідження. Основу наукових пошуків становить метод аналізу інтелектуальної власності. Застосовуючи цей метод, виділено структурні елементи інтелектуальної власності, що слугувало встановленню взаємозалежних зв'язків між видом і формою, а виконавши зовнішню і внутрішню інтерпретації (описовий метод) та послуговуючись методом аналізу, визначено правосуб'єктність. Важливе місце в дослідженні посідає зіставний та порівняльний методи. Шляхом зіставлення було встановлено відмінності між видами інтелектуальної власності, а порівнянням – тотожності для успішного управління інтелектуальною власністю.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до законодавства в Україні існують дві групи прав суб'єктів інтелектуальної власності: особисті немайнові та майнові права. Особисті немайнові права, відповідно до назви, не є матеріальним благом і відповідають за визнання особи творцем твору та розпорядження щодо імені (псевдоніма) автора на примірнику твору тощо. Майнові права є вираженням матеріальних прав автора на створений ним твір і виражаються у: використанні та/або перешкоджанні об'єкта права

інтелектуальної власності; розпорядженні інтелектуальною власністю тощо. З огляду на це, інтелектуальну власність, насамперед, доцільно розглядати з економічної точки зору.

Нині наявні дві основні проблеми суспільного блага, які є в продуктах інтелектуальної власності, це – невиключеність та невичерпність. Зауважимо, що невичерпність – це благо, споживання якого одним користувачем не зменшує цінності його використання іншим. Це свідчить про те, що проблема, пов'язана з невичерпністю, є особливо складною та неможливою в контексті застосування цифрових ресурсів, які *apriori* можуть бути відтворені без будь-яких фінансових зобов'язань і використовуватись одночасно необмеженим числом осіб. Невиключеність – це ситуація, за якої неможливо відмовити кінцевим споживачам у використанні, навіть якщо вони не беруть участі у фінансуванні цих товарів (дотації на створення / краудфандинг). Це призводить до існування «вільного авторства», що може серйозно вплинути на права інтелектуальної власності первинного автора. З огляду на це, виникає дилема невідповідності визначення собівартості згенерованої інформації, що стала основою для наукового результату, твору, винаходу, корисної моделі тощо, не розкриваючи змісту самої інформації. Важливо, що сам факт розкриття дає змогу будь-кому привласнити її і використовувати на власний розсуд. Таке неправомірне використання можливе лише у разі неможливості чіткого встановлення авторства, а відтак, і відсутності належної охорони та захисту. У результаті цього захист інтелектуальної власності не дає змоги авторам повною мірою відшкодувати свої витрати на нього. З огляду на це, питома вага інтелектуальної власності в державі, як правило, нижча за її соціальну цінність. Отже, існує високий ризик глобального недофінансування потреб суспільства, що особливо чітко проявляється в науковій та освітній сферах.

Інтелектуальна власність складається з цілковито різних економічних і юридичних активів як фізичних, так і юридичних осіб і має велике значення для

забезпечення успішного підприємництва. Межі такої діяльності мають бути чітко окреслені із включенням усіх об'єктів, які мають значення чи цінність як прояву інновацій. У Керівництві Осло (Manuel d'Oslo), зокрема у третьому виданні, інновації перестали обмежуватися технологічною складовою, а відтак до них було включено ділові та організаційні інновації (2005) [9]. У цьому контексті науковий інтерес становлять результати дослідження, проведеного Холлом і Сеною [7], які висвітлили витрати на інноваційні розробки у Великій Британії, що в середньому становлять майже 22% від загальних витрат на вдосконалення. Сюди входить пошук та розвиток інновацій як внутрішніх, так і зовнішніх (близько 29%), у виробничому секторі вдвічі менше (15%), решта витрат припадає на маркетинг (13%), навчання персоналу (10%), проектування (6%) та інші витрати (3%). Таким чином, для компаній інновації забезпечують цілий ряд видів діяльності.

Глобальний індекс інновацій – 2021 – свідчить, що державні витрати на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, зокрема в деяких країнах з високим рівнем економіки, відповідальних за розвиток технологій, ростуть повільно або не ростуть взагалі. Відмова від державної підтримки інновацій у країнах з високим рівнем економіки викликає стурбованість, ураховуючи центральну роль у фінансуванні базових науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт. Проблемою є посилення протекціонізму, зокрема такого, що впливає на наукомісткі галузі, створюючи ризики для глобальних інноваційних мереж та поширення інновацій. У разі не вирішення цієї проблеми станеться значне уповільнення зростання продуктивності інновацій та поширення їх у світовому просторі.

У доповіді «Глобальний індекс інновацій 2021» наведено дані про інноваційну діяльність 132 країн світу і територій за 80 параметрами, що використовуються для оцінювання повної картини їх інноваційного розвитку, включаючи огляд політичної ситуації, стану справ в освіті, рівня розвитку

інфраструктури та бізнесу. Зауважимо, що Україна входить у третю групу країн, поруч зі Сполученими Штатами Америки, Малайзією та Малаві (табл. 1), за отриманим доходом від інноваційної діяльності.

Таблиця 1

**Третя група країн світу за результатами глобального індексу інновацій
2021 [11]**

№	Країни	Загальний рахунок по економіці	Група за фінансовими надходженнями
1	Сполучені Штати Америки	61.3	3
2	Малазія	41.9	3
3	Україна	35.6	3
4	Малаві	22.9	3

Висвітлюючи інноваційну діяльність в Україні необхідно зауважити на забезпеченні сталого соціально-економічного зростання та конкурентоспроможності на глобальних і національних ринках сучасного світу, яке неможливе без підвищення ефективності інноваційної політики та розвитку системи освіти. Важливим є попит на інтелектуальний продукт з боку інноваційно активних компаній. Так, упродовж 2010-2019 рр. майже вдвічі знизився показник кількості інноваційно активних підприємств – від 1462 до 782 – і майже втричі скоротилася питома вага обсягу реалізованої інноваційної продукції (товарів, послуг) – від 3,8% до 1,3%. У зв'язку з цим інтерес становить позитивна динаміка кількості придбаних і переданих нових технологій (табл. 2), однак їх кількість є незначною у контексті наявного потенціалу.

Серед видів інтелектуальної власності особливо важливими є патенти, товарні знаки, промислові зразки, а також комерційна таємниця, авторське та суміжні права. Перебуваючи на роботі, більшість фахівців передають свої матеріальні права (наукова, освітня сфери) на створену ними інтелектуальну власність установі, в якій вони працюють. Це пов'язано з тим, що за створений

ними продукт інтелектуальної власності вони отримують фінансові асигнації у вигляді заробітної плати.

Таблиця 2

**Потенціал попиту на інтелектуальний продукт з боку інноваційно
активних компаній**

Форми придбання	Рік	Придбано нових технологій		Передано нових технологій	
		в Україні	за її межами	в Україні	за її межами
Права на патенти, ліцензії на використання винаходів	2017	110	36	31	0
	2019	185	8	21	2
Результати досліджень та розробок	2017	305	10	16	0
	2019	307	10	40	2
Ноу-хау, угоди на придбання/передання технологій	2017	10	2	2	1
	2019	17	3	0	0
Усього	2017	832	129	59	2
	2019	885	112	69	4

Проявом інноваційної діяльності фахівців є закріплення їхньої інтелектуальної власності в *патентах*. Це пов'язано з тим, що з усіх інструментів охорони авторського права патенти потребують найбільшої кваліфікації та торкаються значної кількості економічних і фінансових питань, принаймні у промисловості. Перш ніж поглиблено аналізувати функціонування патентів як механізму охорони інтелектуальних інновацій, важливо висвітлити деякі їх фундаментальні особливості. Зауважимо, що патенти видаються лише за результатами кваліфікаційної експертизи заявки—на винахід, під час якої встановлюється відповідність винаходу умовам патентоздатності (новизні, винахідницькому рівню, промисловій придатності). Державна реєстрація винаходу (корисної моделі) здійснюється за наявності документа про сплату державного мита за реєстрацію винаходу (корисної моделі) і сплаченого збору за публікації про державну реєстрацію винаходу (корисної моделі). Одночасно з державною реєстрацією патенту на винахід Національний орган інтелектуальної

власності України публікує в офіційному бюлетені «Промислова власність» визначені в установленому порядку відомості про видачу патенту. Видача патенту проводиться в місячний строк після його державної реєстрації. Строк дії патенту становить 20 років від дати подання заявки [15].

Після видачі патенту його права зберігаються лише у тому разі, якщо власник сплачує щорічні ліцензійні збори. Ці мита за подання заявки та розмір ануїтету (щорічний платіж) значною мірою залежать від географічного охоплення охорони, на яку претендує особа, яка подає заявку на патент. Виключне право обмежується географічною зоною юрисдикції, де зареєстрований патент, тому основні патентні відомства є національними, наприклад: Український інститут інтелектуальної власності, Європейське патентне відомство (надає охорону в кількох європейських країнах), Бюро з патентів та товарних знаків США тощо. Існує можливість подання заявки на міжнародну охорону за договором про патентну кооперацію, що здійснюється спеціалізованою установою Всесвітньої організації інтелектуальної власності. Патентна кооперація не приводить до видачі патенту, дійсного в усьому світі, однак вона передбачає спрощення процедури подання заявки та скорочення витрат, пов'язаних із поданням низки патентів у кілька відомств.

У деяких країнах, зокрема у Сполучених Штатах Америки, патенти іноді поширюються на нетехнологічні інновації, такі, як методи ведення бізнесу, наприклад, фінансові методи та програмне забезпечення. Тим не менше, патенти найчастіше використовуються для захисту технологічних інновацій, особливо в тих секторах, де інновації особливо капіталомісткі та вимагають значних інвестицій у їх розвиток, наприклад, у фармацевтиці. У низці емпіричних досліджень зазначається значна кореляція між витратами на розвиток та пошуком інновацій і використанням патентів, що часто застосовуються в ролі показника технологічної важливості патентів [3].

У промисловій сфері певна високотехнологічна продукція може охоронятися за допомогою інших правових інструментів. Існує така дефініція, як «корисні патенти», вони схожі на патенти, однак до них висувається менша кількість вимог. Вони призначені в основному для невеликих компаній та індивідуальних винахідників, а саме: для захисту винаходів з відносно коротким строком. У Франції термін їхньої функціональності становить шість років. Зазвичай, вони передбачають проведення експертизи, але для їх видачі не обов'язковим є високий рівень унікальності, як у патентів. У зв'язку з цим виникають численні судові спори, адже вони не повною мірою захищені, а відтак, вразливі.

Розкриваючи специфіку використання патентів у науковій та освітній сферах, варто виокремити те, що основними об'єктами патентування є **винахід** (технічне рішення, що є новим, корисним і може бути практично застосоване). З огляду на це, патенти не видаються, якщо вони: суперечать законам держави; принципам гуманності і моралі; шкодять публічному порядку [24]. У процесі професійної діяльності педагогічні працівники закладів освіти винаходять нові технічні рішення, що стосуються організації виробничого навчання, а також виробничої практики й ефективно позначаються на освітньому процесі.

До нетехнологічних форм інновацій належать **товарні знаки** та інші відмітні знаки (доменні імена в інтернеті тощо). Правова охорона товарних знаків належить до комерційних інновацій. Вона відповідає ролі ідентифікації стосовно покупців. Ураховуючи інформаційну асиметрію на ринку між покупцями та продавцями, основною функцією товарних знаків є зниження витрат на дослідження для споживачів [10]. Зауважимо, що товарні знаки також дають змогу підвищити ціну продажу за рахунок відхилення своєї пропозиції від пропозицій конкурентів. Отже, товарні знаки як вияв інтелектуальної власності, а відтак й інновація, сприяють зміцненню стратегій диференціації продукції, що використовується компаніями, щоб виділитися серед конкурентів. Це особливо

актуально у разі, коли компанії виробляють продукцію, що класифікується «невиключеністю», тобто коли неможливо відмовити кінцевим споживачам у її використанні». Як і у випадку з патентами, охороняються ті товарні знаки, які були подані та видані після закінчення експертизи, що проводиться Українським інститутом інтелектуальної власності. Зауважимо, що ключовим критерієм дійсності товарного знаку є його відмінність для споживача по відношенню до конкурентів. Більше того, компанії мають право захищати через суд свої порушені права у відповідності до Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», в якому визначено найрізноманітніші позначення: фірмові найменування, логотипи, рекламні слогани, упаковки тощо, за умови, що ці позначення є різними.

Загальний строк охорони становить десять років, але власник може його продовжити за бажанням, сплативши відповідне мито. Наявність реєстру товарних знаків дає змогу вирішувати суперечки про порушення прав на товарні знаки без будь-яких різночитань, незалежно від того, чи є підробка навмисною, чи ні. З усіх цих причин товарні знаки є показником інноваційності продукції, маркетингової активності відповідних компаній та частиною їх найцінніших нематеріальних активів [5].

Наприклад, у більшості закладів освіти здійснюється виробнича діяльність, результатом якої є виготовлення та збут продукції, а також надання послуг населенню. Тому з метою просування цієї продукції і послуг на ринку, заклади професійної освіти застосовують відповідні товарні знаки у вигляді слів, цифр, зображень, комбінацій кольорів, які є об'єктом права інтелектуальної власності. У зв'язку з тим, що інноваційна діяльність фахівців значною мірою пов'язана з дизайном, а саме: з естетичними аспектами продукції, існує форма охорони, притаманна декоративним творам, – **право на промисловий зразок**. Це право відіграє фундаментальну роль у творчих галузях, особливо в моді. Наприклад, у закладах освіти художнього профілю виготовляється значна

кількість художньої продукції нових форм, дизайну, конфігурації, кольорів, що створює естетичне враження. Ці результати творчої діяльності здобувачів освіти можуть бути експертовані як промисловий зразок, що охороняється законом.

Право на промисловий зразок також дедалі частіше використовується фахівцями в інформаційно-комунікаційних технологіях, зокрема під час створення нових смартфонів, ноутбуків та іншої високотехнологічної продукції. Раніше до промислових зразків застосовувався один-єдиний критерій охороноздатності – світова новизна. Наразі промисловий зразок відповідає критеріям охороноздатності, якщо є новим і має індивідуальний характер. Тобто, лише сукупність цих двох критеріїв робить промисловий зразок охороноздатним. Якщо новизна визначається через істотні ознаки та «незначні деталі», що потребує застосування процедури аналізу, то індивідуальний характер визначається за загальним враженням, яке промисловий зразок справляє на інформованого споживача. Зауважимо, що воно повинно відрізнятися від загального враження, яке справляє будь-який інший промисловий зразок, доведений до широкого відома. Таким чином, використовується той же критерій, що й під час вирішення питання про визнання виробу виготовленим із застосуванням зареєстрованого промислового зразка.

Відповідно до буквального формулювання закону, новизна промислового зразка встановлюється щодо ідентичного промислового зразка, а індивідуальний характер – щодо будь-якого іншого промислового зразка. Законодавець уточнює, що в процесі встановлення новизни промислового зразка беруться до уваги будь-які відомості, що стали загальнодоступними до дати подання заявки. Крім того, промисловий зразок визнається новим, якщо жоден ідентичний промисловий зразок не доведено до загального відома. Зауважимо, що строк чинності майнових прав на зареєстрований промисловий зразок становить п'ять років від дати подання заявки до Установи і продовжується Установою за клопотанням правовласника на один або більше п'ятирічних строків, за умови сплати збору.

Загальний строк чинності майнових прав на зареєстрований промисловий зразок не може становити більше 25 років від дати подання заявки. Відтепер право на промисловий зразок буде засвідчуватися свідоцтвом, а не патентом. Водночас заявка може стосуватися одного або кількох (множинна заявка) промислових зразків, що належать до одного і того ж класу згідно з Міжнародною класифікацією промислових зразків [18].

У цьому контексті надзвичайно важливим є **розуміння комерційної таємниці**. Це секретна інформація, що в цілому чи в певній формі й сукупності її складників є невідомою і не легкодоступною для фахівців [25], які, зазвичай, мають справу з видом інформації, до якого вона належить. У зв'язку з цим інформація має комерційну цінність та є предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих фахівцями, які законно контролюють цю інформацію [30]. На відміну, Директива Європейської комісії про захист комерційної таємниці, прийнята у червні 2016 р., визначає комерційну таємницю як нерозкрити інформацію, ділова цінність якої обумовлена конфіденційним аспектом, і власник якої докладає зусиль для збереження таємниці за допомогою відповідних положень. Крім того, з юридичної точки зору, певним чином комерційні таємниці відносяться до правових рамок інтелектуальної власності фахівців, навіть якщо вони не дають права на виняткові права на об'єкт. Це визнається в угодах щодо інтелектуальної власності, прийнятих Світовою організацією торгівлі в 1995 р. До комерційної таємниці фахівці можуть вдаватися по-різному, наприклад, за допомогою угод про нерозголошення, обмежень на публікацію, положень про не конкуренцію в трудових договорах тощо.

Окрім цього, існує інший набір інструментів, пов'язаних з **авторськими та суміжними правами** фахівців. Вони є частиною того, що традиційно називається літературною та художньою власністю, але наразі *де-факто* застосовуються до різних сфер професійної діяльності, наприклад,

індустрії програмного забезпечення. Зауважимо, що ця група прав має низку особливостей, що вирізняють її, зокрема від патентів. Так, авторське право не поширюється на технологічні рішення, а лише на вираз ідеї. Отже, здебільшого воно забезпечує менш ефективний захист, ніж патенти. Однак воно пропонує триваліший строк правової охорони, наприклад, 70 років після смерті автора. Крім того, воно забезпечує автоматичне охоплення (презумпція авторства) без формальностей і зборів та затримок кожного твору, що відповідає простій вимозі – оригінальності твору. Це дає змогу пояснити, як авторське право та суміжні права набули дуже широкого поширення на міжнародному рівні й застосовуються до найрізноманітніших об'єктів у великій кількості секторів економіки.

У будь-якому разі, в нещодавно випущеному Всесвітньою організацією інтелектуальної власності документі вказується на збільшення авторського права в кількох високотехнологічних галузях. Наприклад, у напівпровідниковій промисловості авторське право тепер стало важливим інструментом для охорони мережевих списків, що є графічними описами усіх пристроїв і зв'язків між ними, або, іншими словами, набір, що представляє концепції, пов'язані з чіпами, і включає тексти, програмне забезпечення, бібліотеки чи бази даних. У робототехніці, аналогічно, авторське право може захищати різні елементи, особливо вихідний код програмного забезпечення, яке управляє роботом – за умови, що цей елемент вважається унікальним й оригінальним. Зауважимо, що на деяких роботів, які мають особливий «характер», також може поширюватися форма захисту авторських прав, як, наприклад, на певний дизайн, компонент або саундтрек. Авторське право фахівців все більше і більше впливає на інші галузі, що розвиваються, такі як нанотехнології та 3D-друк. Частково це залежить від зростаючої ролі програмного забезпечення в інноваційних процесах у таких сферах, як 3D-друк або робототехніка. Авторське право *apriori* може захищати

будь-яку форму оригінального виразу з цифровим компонентом, включаючи проектування 3D-об'єктів [12].

Окрему увагу варто приділити навчально-методичній продукції, створеній педагогічними працівниками закладів освіти у співавторстві. Розкриваючи специфіку суміжних прав, зазначимо, що навчально-методична продукція komponується із частин, створених різними авторами [26]. Такі частини є самостійними і можуть бути використані відокремлено від основного навчально-методичного твору як самостійний педагогічний продукт. Авторське право виникає і належить усім виконавцям, які брали участь у розробленні різної навчальної та навчально-методичної продукції.

Висновки. Підсумовуючи викладене, зауважимо, що досліджувана проблема ускладнюється сучасним рівнем застосування високих технологій та розвитком всесвітньої мережі інтернет. Це призводить до неправомірного використання інтелектуальної власності, що, як правило, виникає, коли її питома вага в державі нижча за соціальну цінність. Починаючи з 2005 р., відбулися зміни в керівних принципах для збирання та інтерпретації інноваційних даних. Зокрема у третьому виданні інновації перестали обмежуватися технологічною складовою. Це дало змогу додати ділові та організаційні інновації. Демонстрація результатів глобального індексу інновацій за 2021 р. встановила, що витрати на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи в деяких країнах з високим рівнем економіки здійснюються повільно або взагалі відсутні, що викликає стурбованість. Посилення протекціонізму впливає на наукомісткі галузі, а це створює ризики для глобальних інноваційних мереж та поширення інновацій, зокрема через освіту.

Проявом інноваційної діяльності є закріплення інтелектуальної власності в *патентах* (вимагають найбільшої кваліфікації та торкаються найбільшої кількості економічних і фінансових питань, строк їх дії становить 20 років від дати подання заявки); *товарних знаках* (є нетехнологічною формою інновацій та показником

інноваційності продукції й маркетингової активності та сприяє зміцненню стратегії диференціації продукції щоб виділятися серед конкурентів, а строк їх дії становить десять років з можливістю продовження); *промислових зразках* (є результатом творчої діяльності людини в галузі художнього конструювання, відповідає положенням новизни, може бути конкретно ідентифікований, а загальний строк чинності майнових прав на зареєстрований промисловий зразок не може становити більш як 25 років від дати подання заявки); *комерційній таємниці* (є інформацією, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи певною формою та сукупністю її складових є невідомою та нелегкодоступною для осіб, які, зазвичай, мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію. Також вона є засобом захисту від недобросовісної конкуренції, строк її охорони не обмеженим у часі, вона функціонує впродовж усього періоду існування всіх ознак комерційної таємниці); *авторському праві* (не поширюється на технологічні рішення, а лише на вираз ідеї, спрямоване на зовнішню форму вираження об'єкта, тобто їхнє «матеріальне втілення», строк чинності триває 70 років після смерті автора). Викладене свідчить про варіативність у підходах до інноваційної діяльності фахівців у всіх сферах – від економічної до освітньої.

Перспективи подальших досліджень. Убачається за актуальне дослідити вплив інновацій на наукові дослідження і науково-методичні розробки в Україні та світі, розкрити гендерну спрямованість науки.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Bazyl, L.; Radkevych, O.; Radkevych, V. Interdisciplinary approach to the economic-legal socialization of specialists in modern labor market. *Utopia y Praxis Latinoamericana*. 2020. № 25.6. С. 208-218.

2. Dombkowski, Chris. Simultaneous Internet Publication and the Berne Convention. *Santa Clara Computer & High Tech. LJ.* 2012. № 29. 643 с.
3. Geldes, Cristian, et al. Proximity as determinant of business cooperation for technological and non-technological innovations: a study of an agribusiness cluster. *Journal of Business & Industrial Marketing.* 2017.
4. Granstrand O. History of patenting and IP management: the case of Japan, *Entreprises et histoire*, 2016. № 82, pp. 103–123.
5. Greenhalgh C., Rogers M. Innovation, intellectual property, and economic growth. Princeton University Press, 2010.
6. Guellec D., Van pottelsberghe de la potterie B., The Economics of the European Patent System: IP Policy for Innovation and Competition, Oxford University Press, Oxford, 2007.
7. Hall Bronwyn H.; Sena Vania. Appropriability mechanisms, innovation, and productivity: evidence from the UK. *Economics of Innovation and New Technology*, 2017. № 26(1-2). С. 42-62.
8. Machlup, Fritz. An economic review of the patent system. US Government Printing Office, 1958.
9. OECD, Manuel d'Oslo: Principes directeurs pour le recueil et l'interprétation des données sur l'innovation, 3rd ed., Paris, 2005
10. Posner, Richard A. Intellectual property: The law and economics approach. *Journal of Economic Perspectives.* 2005. № 19.2. С. 57-73.
11. WIPO, Global Innovation Index 2021, Breakthrough Innovation and Economic Growth, Geneva, 2021. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2021.pdf
12. WIPO, World Intellectual Property Report 2015, Breakthrough Innovation and Economic Growth, Geneva, 2015. URL: <https://tind.wipo.int/record/28213>
13. Агеєва О. Моніторинг професійної підготовки як напрям інноваційної діяльності в системі професійної (професійно-технічної) освіти. *Adaptive Management: Theory and Practice. Series Pedagogics*, 2020, № 10.
14. Андрощук Г. О. Захист прав на товарні знаки (змішування) в Інтернеті: доктрина і правозастосовна практика ЄС. *Часопис Київського університету права.* 2015. № 2. С. 235-241. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2015_2_58
15. Винахід (корисна модель) Вікіпедія. URL: <https://ukrpatent.org/uk/articles/inventions>
16. Воробей Ю. Інформаційна підтримка захисту інтелектуального капіталу міжнародної компанії. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. Серія Економічні науки.* 2018. № 6. С. 62-71.
17. Дорошенко О., Работягова, Л. Деякі аспекти встановлення відповідності промислового зразка критеріям охороноздатності. *Теорія і практика інтелектуальної власності*, 2021. № 1. С. 27-38.
18. Еннан Р. Є. Правова охорона промислових зразків: новели законодавства України 2020 року. 2021.

19. Карпенко Н. Г. Комерційна таємниця – визнання, захист, відповідальність. *Ефективна економіка*. 2020. № 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2020_5_41
20. Коваленко Т. З історії розвитку міжнародного законодавства щодо захисту авторського права. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2013. № 3. С. 35–43.
21. Костів О. О. Особливості добровільного колективного управління майновими авторськими та (або) суміжними правами: нормативно-правове регулювання та практика його впровадження. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. № 2. С.142-148.
22. Купін А. П. Правове регулювання комерційної таємниці в законодавстві України. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія : Право*. 2021. № 1. С. 141-145. URL: <https://law.duan.edu.ua/images/PDF/2021/1/20.pdf>
23. Паризька конвенція про охорону промислової власності 1883 року // Митна енциклопедія : у 2 т. / І. Г. Бережнюк (відп. ред.) та ін.. – Хм. : ПП Мельник А. А., 2013. Т. 2 : М – Я. 536 с.
24. Про охорону прав на винахід від 15.12.1993 № 3687-XII. Вікіпедія. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12>
25. Радкевич О. П. Авторське право педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів. *Професійно-технічна освіта*. 2014. № 4(65), С. 35-38.
26. Радкевич Олександр. Gnoseological and axiological understanding of pedagogical workers' legal culture in professional (vocational) education institutions. *Professional Pedagogics*. 2019. № 18. С. 75-81.
27. Руденко Л. Д. Правова охорона інновацій у режимі комерційної таємниці, промислової власності: порівняльний аналіз. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2020. № 2. С. 189-197. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2020_2_21
28. Соколова О. О. Застосування механізму посиленої співпраці до запровадження унітарного патентного захисту в Європейському Союзі. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2021. Вип. 89. С. 189-200. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dip_2021_89_19
29. Тарасенко Л. Реформа патентного законодавства: основні новації щодо винаходів (корисних моделей). *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2021. Вип. 73. С. 67-76. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_yu_2021_73_10
30. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPs). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018
31. Якубівський І. Є. Об'єкти патентного права. *Правова держава*. 2021. № 43. С. 112-121. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Prav_2021_43_16

REFERENCES

1. Bazyl, L.; Radkevych, O.; Radkevych, V. Interdisciplinary approach to the economic-legal socialization of specialists in modern labor market. *Utopía y Praxis Latinoamericana*, 2020, № 25.6. S. 208-218.
2. Dombkowski, Chris. Simultaneous Internet Publication and the Berne Convention. *Santa Clara Computer & High Tech. LJ*. 2012. № 29, 643 s.
3. Geldes, Cristian, et al. Proximity as determinant of business cooperation for technological and non-technological innovations: a study of an agribusiness cluster. *Journal of Business & Industrial Marketing*. 2017.
4. Granstrand O. History of patenting and IP management: the case of Japan”, *Entreprises et histoire*. 2016. № 82, pp. 103–123.
5. Greenhalgh C., Rogers M. Innovation, intellectual property, and economic growth. Princeton University Press, 2010.
6. Guellec D., Van pottelsberghe de la potterie B., The Economics of the European Patent System: IP Policy for Innovation and Competition, Oxford University Press, Oxford, 2007.
7. Hall Bronwyn H.; Sena Vania. Appropriability mechanisms, innovation, and productivity: evidence from the UK. *Economics of Innovation and New Technology*. 2017. № 26(1-2). S. 42-62.
8. Machlup, Fritz. An economic review of the patent system. US Government Printing Office, 1958.
9. OECD, Manuel d'Oslo: Principes directeurs pour le recueil et l'interprétation des données sur l'innovation, 3rd ed., Paris, 2005
10. Posner, Richard A. Intellectual property: The law and economics approach. *Journal of Economic Perspectives*. 2005. № 19.2. S. 57-73.
11. WIPO, Global Innovation Index 2021, Breakthrough Innovation and Economic Growth, Geneva, 2021. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2021.pdf
12. WIPO, World Intellectual Property Report 2015, Breakthrough Innovation and Economic Growth, Geneva, 2015. URL: <https://tind.wipo.int/record/28213>
13. Ahieieva O. Monitorynh profesiinoi pidhotovky yak napriam innovatsiinoi diialnosti v systemi profesiinoi (profesiino-tekhnichnoi) osvity. *Adaptive Management: Theory and Practice. Series Pedagogics*. 2020. № 10.
14. Androshchuk H. O. Zakhyst prav na tovarni znaky (zmishuvannia) v Interneti: doktryna i pravozastosovna praktyka YeS. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*. 2015. № 2. S. 235-241. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2015_2_58
15. Vynakhid (korysna model) Vikipediia. URL: <https://ukrpatent.org/uk/articles/inventions>
16. Vorobei Yu. Informatsiina pidtrymka zakhystu intelektualnoho kapitalu mizhnarodnoi kompanii. *Zovnishnya torhivlia: ekonomika, finansy, pravo. Series Ekonomichni nauky*. 2018. № 6. S. 62-71.

17. Doroshenko O., Rabortiahova, L. Deiaki aspekty vstanovlennia vidpovidnosti promyslovoho zrazka kryteriiam okhoronozdatnosti. *Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti*. 2021. № 1. S. 27-38.

18. Ennan R. Ye.. Pravova okhorona promyslovykh zrazkiv: novelty zakonodavstva Ukrainy 2020 roku. 2021.

19. Karpenko N. H. Komertsiiina taiemnytsia – vyznannia, zakhyst, vidpovidalnist. *Efektivna ekonomika*. 2020. № 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2020_5_41

20. Kovalenko T. Z istorii rozvytku mizhnarodnoho zakonodavstva shchodo zakhystu avtorskoho prava. *Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti*. 2013. № 3. S. 35–43

21. Kostiv O. O. Osoblyvosti dobrovilnoho kolektyvnoho upravlinnia mainovymy avtorskymy ta (abo) sumizhnymy pravamy: normatyvno-pravove rehuliuвання ta praktyka yoho vprovadzhennia. *Aktualni problemy pravoznavstva*. 2021. № 2. S.142-148.

22. Kupin A. P. Pravove rehuliuвання komertsiiinoi taiemnytsi v zakonodavstvi Ukrainy. *Visnyk Universytetu imeni Alfreda Nobelia. Seriiia : Pravo*. 2021. № 1. S. 141-145. URL: <https://law.duan.edu.ua/images/PDF/2021/1/20.pdf>

23. Paryzka konventsiiia pro okhoronu promyslovoi vlasnosti 1883 roku // Mytna entsyklopediia : u 2 t. / I. H. Berezniuk (vidp. red.) ta in.. – Khm. : PP Melnyk A. A., 2013. T. 2 : M – Ya. 536 s.

24. Pro okhoronu prav na vynakhid vid 15.12.1993 № 3687-XII. Vikipediia. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12>

25. Radkevych O. P. Avtorske pravo pedahohichnykh pratsivnykiv profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladiv. *Profesiino-tekhnichna osvita*. 2014. № 4(65), S. 35-38.

26. Radkevych Oleksandr. Gnoseological and axiological understanding of pedagogical workers legal culture in professional (vocational) education institutions. *Professional Pedagogics*. 2019. № 18. S. 75-81.

27. Rudenko L. D. Pravova okhorona innovatsii u rezhymy komertsiiinoi taiemnytsi, promyslovoi vlasnosti: porivnialnyi analiz. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav*. 2020. № 2. S. 189-197. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2020_2_21

28. Sokolova O. O. Zastosuvannia mekhanizmu posylenoi spivpratsi do zaprovadzhennia unitarnoho patentnoho zakhystu v Yevropeiskomu Soiuzi. *Derzhava i pravo. Yurydychni i politychni nauky*. 2021. Vyp. 89. S. 189-200. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dip_2021_89_19

29. Tarasenko L. Reforma patentnoho zakonodavstva: osnovni novatsii shchodo vynakhodiv (korysnykh modelei). *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia yurydychna*. 2021. Vyp. 73. S. 67-76. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_yu_2021_73_10

30. Uhoda pro torhovelni aspekty prav intelektualnoi vlasnosti (TRIPs). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018

31. Iakubivskyi I. Ye. Obiekty patentnoho prava . *Pravova derzhava*. 2021. № 43. S. 112-121. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Prav_2021_43_16

Oleksandr RADKEYCH

Doctor of Pedagogical Sciences, Senior
Researcher, Leading Researcher,
Institute of Vocational Education
National Academy of Educational
Sciences of Ukraine,
Kyiv, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-2648-5726>

MANAGING INTELLECTUAL PROPERTY AS INNOVATION

Abstract. The article reflects the issues of intellectual property management and the problems arising with the proper use of it and the registration of the relevant rights. The purpose of the article is to disclose the problem of managing intellectual property of specialists as an innovation. The study reveals the types of intellectual property (patents, trademarks, industrial designs, trade secrets, copyright), which are a public good and are characterized by "non-excludability" (the inability to deny use to end users) and "non-excludability" (a good whose consumption by one user does not reduce the value of its use by others). Changes in the guidelines for the collection and interpretation of innovative data are highlighted. It is established that the expenditures on research and development in some countries with high level of economy are carried out slowly or are absent at all, and the strengthening of protectionism affects the development of knowledge-intensive industries. The general approaches to registration of patents, which requires the most skills and involves a considerable amount of economic and financial knowledge, are analyzed. The features of trademarks as a non-technological form of innovation and indicators of product innovativeness and marketing activity are revealed. Industrial designs, which are the result of creative human activity in the field of artistic design and modeling and meet the provisions of novelty, and can be specifically identified, are characterized. The characteristic features of trade secrets, which are secret information as a whole or in a certain form and totality of its components and simultaneously as a means of protection against unfair competition, are highlighted. The main provisions of copyright, which do not apply to technological solutions, but only to the expression of an idea, in particular to the external form of expression of the object, are outlined. The prospects of further search for the impact of innovations on scientific research and scientific methodological developments in Ukraine and the world, the disclosure of gender orientation in science are outlined.

Keywords: intellectual property, innovation, patents, trademarks, industrial design, trade secret, copyright and related rights.